

Charakteristika doby – klasicismus, osvícenství, preromantismus

- 18.století
- Francie vyšla z třicetileté války jako nejsilnější evropská velmoc
- K nejvýraznějším změnám došlo ve 2.polovině 18.století v Anglii, která se stala kolébkou průmyslové revoluce. Věda dospěla k novému chápání světa, jejími centry se staly Londýn a Paříž. Předmětem zájmu vědců byly všechny oblasti lidské činnosti, také vlády, které byla v jednotlivých zemích u moci, měly o rozvoj vědy zájem.
- Evropu charakterizuje nové pojetí člověka, kritika poručnické role státu a církve
- Zápas o svobodu, vědecké poznání světa a uspořádání společnosti podle zásad zdravého rozumu se projevil nejdříve ve filozofických, státovědných a literárních dílech evropského osvícenství. Osvícenská filosofie šířila víru v moc rozumu a schopnosti člověka. Její počátky byly spojeny nejdříve s Velkou Británií a Nizozemím, v polovině 18.století se její těžiště přeneslo do Francie.

Klasicismus

- Kolébkou byla Francie
- Vrcholu dosáhl v době vlády „krále slunce“ – Ludvíka XIV.
- Doznívá vláda baroka
- Klasicismus ovlivňoval evropské umění a literaturu i v průběhu 18.století, kdy přijal ideje osvícenské filosofie. Tento osvícenský klasicismus pak ovlivňoval myšlení a literaturu v některých evropských zemích až do konce 18.století. Pak pozvolna ustupoval a mísil se snovými uměleckými tendencemi. Toto období nese název preromantismus
- **Klasicismus měl velmi blízko k racionalistické filozofii**, jejímž hlavním představitelem byl Francouz René Descartes. Jeho proslulá věta – „Myšlím, tedy jsem.“- vyjadřovala základní ideu racionalistů – myšlení je jediným pevným bodem, o němž nelze pochybovat.
- Klasicismus je reakcí na baroko – jeho mysticismus, víru v boha, zdobnost, vznešenost, citovost, staví proti němu střídmost, rozum, pravdu, vyrovnanost.
- **K základním znakům tohoto proudu patří jednotné principy, pevný řád a rozumová kázeň – cit je podřízen povinnosti a rozumu. Krása se nalézá v pravdě, v obrazu přírody. Vzorem pro umělce je antické umění.**
- Architektura usiluje o maximální střídmost a čistotu tvaru – obdélníkový půdorys, trojúhelníkové štíty, obelisky, sloupy. Přísným pravidlům jsou podřizovány parky a zahrady – geometrické tvary, přesnost, souměrnost – tzv.francouzský park. Nejvýznamnější stavbou je zámek ve Versailles
- Sochařství se vrací k ideálu antické krásy – A.Canova, M.E.Falkonet
- Malířství je ovlivněno tvorbou renesančních italských umělců – N.Poussin, J.L.David
- V hudbě zůstává středem zájmu opera, vedle které vzniká řada symfonií, sonát, smyčcových kvartetů – F.J.Hayden, W.A.Mozart, L.van Beethoven
- Literatura se řídila přísnými pravidly, které zformuloval Francouz Nicolas Boileau – Despréaux – vyžadoval logickou jasnost, jednoduchost obsahu, přesnost jazykového vyjadřování a dodržování stylu.
- **Příznačné bylo rozlišování vysokých a nízkých žánrů. Mezi vysoké žánry patřily ódy, eposy, tragédie, pojednávaly o životě vysokých společenských vrstev a svůj děj často čerpaly z antiky. Žánry nízké pojednávaly o životě měšťanstva, vycházely ze soudobého života, patřily k nim komedie, frašky, bajky.**

- **Klasicismus se nejvýrazněji uplatnil v dramatu. Autoři přísně dodržovali Aristotelovu myšlenku jednoty místa, času a děje. Celý příběh se tedy musel odehrávat na jednom místě, musel být dějově jednotný, bez vedlejších motivů, a musel se odehrát zhruba ve 24 hodinách.**

Pierre Corneille

- od 1647 členem Francouzské akademie.
- Jeho tragikomedie *Cid* a komedie *Lhář* udaly směr francouzského klasicismu. Tragédiemi *Horatius*, *Cinna* a *Polyeuktes* položil základ klasicistního francouzského dramatu, vycházejícího z aristotelského zákona jednoty místa, času a děje.
- **Jeho hrdinové nejsou obětmi náhodného nešťastného osudu ani nejsou hříčkou svých vášní, ale jako silné a svobodné bytosti stojí nad událostmi a nenechávají se ovládat. Konflikty v jeho hrách vyplývají ze střetnutí osobních citů s nadosobními povinnostmi.**
- *Cid* – napsáno podle španělských pramenů o legendárním hrdinovi boje s Maury .Rodrigo – Cid – zabije hraběte Gormu, otce své milé Chimény, protože urazil jeho otce. Chiména miluje Rodrigo, ale nad jejím citem zvítězí čest rodiny a dívka žádá krále, aby potrestal vraha. Oba hrdinové nesmírně trpí, neboť se vzájemně milují, ale přitom trvají na obhajobě cti. Konflikt končí smírně zásahem krále, protože Rodrigo odčinil svou vinu udatností v boji.

Jean Baptiste Racine

- Ve francouzské literatuře průkopník milostné tragédie a spolu s P. Corneillem, jenž ho v počátcích ovlivnil, ji dovedl k vrcholu.
- **Racinovi hrdinové jednají pouze z popudu svých vášní a slabostí, děj těží z psychologickém prohlubování konfliktních situací.**
- **Ústředními postavami jeho her bývají ženy a středem zájmu osudové lidské vášně, vrhající své nositele do zkázy.**
- **Náměty čerpal z antiky a bible.** Vedle dramát byl autorem poezie zvl. ód.
- *Znepřátelení bratři*, *Alexandr Veliký*, *Berenika*, *Ifigenie v Aulidě*, *Faidra* .
- *Faidra* – nejnámější hra, v níž zobrazil sílu vášně a její důsledky. Faidra, žena athénské krále Thésea, potlačuje dlouho lásku k nevlastnímu synovi Hippolytovi. Projeví mu svůj cit v době, kdy se domnívá, že král v cizině zemřel, ale Hippolyt zůstává chladný a odmítavý. Faidra chce podnítit jeho ctižádostivost a navrhuje mu, že se spolu podělí o trůn. Král se však vrací a ušlechtilého Hippolyta obžalovává Faidřina chůva z pokusu o zneuctění nevlastní matky. Král vyžene syna ze země a vyzývá bohy, aby potrestali zločin. Králova žádost se brzy vyplní. Faidra vypije jed a před smrtí se doznává královi, že jej oklamala.

François La Rochefoucauld

- vévoda de, kníže de Marcillac
- Představitel staré aristokracie, která pozbyla svůj politický vliv; připojil se k frondě, 1652 se stáhl z politického života - *Paměti*.
- Proslul sbírkou pesimistických aforismů a sentencí *Maximy a úvahy morální*, které ctivosti demaskují jako zvláštní formy samolibosti

Molière

- vlastním jménem Jean-Baptiste Poquelin
- Měl se stát notářem, přání otce. V roce 1642 přišel v doprovodu krále Ludvíka XIII. do Narbonne jako mladík se skvělou právníckou kariérou. V roce 1643 se však zřekl úřadu, který měl převzít od svého otce, a rozhodl se pro divadlo. Vstoupil do kočovné herecké společnosti, s níž řadu let putoval po Francii. Setkal se s herci italské komedie a po jejich vzoru napsal první scénáře a první hru. Jako herec si ověřoval způsoby jak

bavit a rozesmát obecenstvo a toho využil i ve své kariéře dramatika. Společnost, kterou vedl, si získala dobrou pověst. Dostala se i do Paříže a v roce 1658 vystoupila před Ludvíkem XIV.. Později se stává ředitelem královského divadla v Paříži. Měl neustále nepříjemnosti s církví a s nepřáteli u královského dvora. Udržel se pouze proto, že mu ochranu poskytoval sám král.

- Z více než 300 veseloher se dochovalo 32; **vtipem sršící komedie plné situační a charakterové komiky, v nichž se vysmívá lidským slabostem a neřestem. Zachycuje postavení žen ve společnosti i v rodině, dokázal mistrně vystihnout mravní cynismus feudálů, náboženské pokrytectví, snahy měšťanů napodobovat šlechtu.**
- Nejnámějšími díly jsou:
- **Tartuffe** – veršovaná komedie, hra odhalovala pokrytectví a svatouškovství, ostrá kritika církve. Tartuffe, sloužící církevnímu řádu jako donašeč, si získal důvěru měšťana Organa, ovládal ho a nabyl vlivu nad jeho rodinou. Usiloval o jeho ženu, měl si vzít jeho dceru a členové rodiny se jen marně pokoušeli překazit tyto záměry. Orgon zcela podléhá Tartuffovi, dokonce mu připsal i svůj majetek a jen králův zásah zabránil úplnému zničení rodiny.
- **Misanthrop** – hlavní postavou je vzdělaný a citlivý mladý muž, který naráží na faleš a pokrytectví a přetvářku vysoké společnosti. Čím více se pokouší prorazit tento kruh, tím víc jej ostatní považují za podivína. Společnost z něj učiní nepřítele lidí – tzv. misantropa.
- **Don Juan aneb Kamenná hostina** – kritizuje dobové společnosti a chyby šlechty – pokrytectví, rozmařilost, cynické pohrdání lidmi.
- **Lakomec** – inspirováno Plautem – Komedie o hrnci. Obraz ze života pařížských měšťanů v 17. století. Titulní postava, lichvář Harpagon, je ochoten pro peníze obětovat všechno a ztráta pokladnice pro něj znamená životní tragédii, poloviční šílenství a nenávisť k celému lidstvu.
- **Zdravý nemocný** – vysmívá se hypochondrii, ale i šarlatánství, sobectví a pokrytectví lékařů.

Jean de La Fontaine

- **Škádlivé povídky** - 5 knih. V **Bajkách** – 12 knih, jednom ze stěžejních děl francouzského klasicismu, se obráží pesimistický pohled na svět, formovaný neúprosností boje o život. Za psychologickým líčením a elegantním veršem se skrývá poučení.

Osvícenectví

- Politická a společenská ideologie, která vznikla v západní Evropě v 18. století, zejména v Anglii a Francii. Rozvíjela se technika, průmysl i přírodní vědy, a proto **stoupenci tohoto názoru prosazovali svobodu vědeckého bádání.**
- **Navazovali na renesanci, rozvíjel se kult rozumu (racionalismus), šíří se optimismus.**
- Ve společnosti zavládla víra v neustálý pokrok, **důvěra v „osvícený“ rozum (poznaná pravda), byla prosazována svoboda myšlení a rovnost všech občanů.** Absolutismus byl kritizován.
- Osvícenští spisovatelé byli zároveň vědci, filosofové, historici, novináři.

Charles – Louis Montesquieu [monteskjé]

- Baron., francouzský státník a filosof; v l. 1716–26 prezident parlamentu (soudního dvora) v Bordeaux.

- V díle *Perské listy* káral politický, politický a duchovní život v absolutistické Francii své doby. Jedná se o první osvětený román, psaný v dopisech, vydaný původně anonymně, vyvolal velkou pozornost. Fiktivní Peršané podnikají cestu za vzděláním do Evropy. Autor je záměrně obdařil naivitou, s níž pozorují a popisují tehdejší francouzský život.
- Ve svém hlavním díle *O duchu zákonů* vypracoval principy státního politického zřízení. Jako ideální stát koncipoval monarchie modérée, orientovanou podle vzoru Anglie, s dělbou moci v exekutivu, legislativu a soudnictví, přičemž u legislativy a soudnictví předpokládal rozložení pravomoci na šlechtu a měšťanstvo tak, aby jeden stav bránil druhému ve zneužívání moci.

Denis Diderot [dydro]

- Vedoucí představitel francouzského osvícenství; zakladatel a vydavatel (zčásti společně s d'Alembertem) francouzské *Encyclopédie aneb Racionálního slovníku věd, umění a řemesel* – jednalo se o naučný slovník, který obsahoval ve 28 svazcích soubor veškerých znalostí z tehdejší vědy, umění a techniky.
- Jeho estetika (krásné jako to, co je v souladu s přírodou) ovlivnila i pojmání umění jinde v Evropě.
- Diderot uvedl do Francie občanskou truchlohu a vedle filosofických pojednání psal i satirické romány – *Jeptiška a Jakub Fatalista a jeho pán*, ve kterých útočil na soudobé poměry a nastolují otázky morálky, pokrytectví a společenské nespravedlnosti.

Voltaire [voltér]

- vlastním jménem François-Marie Arouet
- Pro své názory pronásledován, někdy nucen žít v exilu (1726–29 v Anglii; 1754–58 v Ženevě), po smrti Ludvíka XV. žil opět v Paříži (1778). 1746 členem Francouzské akademie.
- Duchovní vůdce osvícenství, od 1754 spolupracovník encyklopedistů; bojovník za vítězství rozumu, lidská práva a náboženskou snášenlivost.
- Svůj vliv prosazoval i v rozsáhlé korespondenci.
- Literární úspěchem byla tragédie *Oidipus*, za níž mu regent Filip II. Orleánský udělil penzi.
- Psal klasicistní dramata *Zaira*, *Mahomet*.
- Čtenářsky dosud živý román *Candide* – o hledání lidského štěstí, epos *Panna orleánská*, dějepisné práce *Věk Ludvíka XIV.* s údaji o hospodářských a kulturních podmínkách, a pojednání z kulturních dějin *Rozprava o obecných dějinách* a o mravech a duchu národů, s myšlenkou pokroku v dějinách.

Anglie

- gotický román - krvavý román se silnými melodramatickými prvky, zvl. oblíbený na konci 18. a v 19. století v Anglii, kde tento žánr vznikl, i v Americe (H. Walpole, Ch. R. Maturin, W. Godwin, M. Shelleyová, A. Radcliffová, M. G. Lewis, Ch. B. Brown, E. A. Poe). Tento specifický žánr má i své pozdější tvůrce (např. B. Stoker). Mnoho prvků gotického románu se projevuje i v současné literatuře a filmových hororech všeho druhu (S. King).

Daniel Defoe [dýfou]

- Zakladatel anglického románu.
- Dílo: *Robinson Crusoe*, *Moll Flandersová*, *Deník morového roku*, *Čistokrevný Angličan*.

Henry Fielding [filding]

- Po D. Defoeovi nejvýznamnější spoluvůrce tradice anglického románu.
- Jeho dílo představuje poměrně rozsáhlý obraz tehdejšího života v Londýně i na venkově.
- Dílo: **Tom Jones** – román, zachycující pestré osudy mladíka, jenž byl jako dítě podstrčen do šlechtické rodiny, *Jonathan Wild, Amélie, Shamela*.

Jonathan Swift

- V poměrně rozsáhlé a různorodé Swiftově tvorbě převažuje satira v různých žánrových podobách. Předmětem jeho rané satiry byla náboženská situace v zemi, *Příběh o kádi*. Svým černým humorem proslul jeho pamflet *Skromný návrh*, jak zabránit tomu, aby děti chudáasů nepřipadaly na obtíž rodičům i zemi.
- Nejznámější jeho satirou ve formě alegorie jsou mnohokrát **překládané Gulliverovy cesty** – čtyřdílný filosofický román s ostrým satirickým zabarvením, napsaný formou fiktivního cestopisu – při plavbách po Tichomoří se Gulliver seznamuje s liliputány, obry a zvířecími, přitom rozumem ovládanými bytostmi.

Preromantismus

- Vznikl jako reakce na schematický klasicismus i na chladné rozumářské osvícenství.
- **Vytvářelo ho především měšťanstvo** jako nastupující třída a důraz byl kladen na citové hodnoty prostého, „nezkaženého“ člověka.
- Byl předstupněm romantismu. V literatuře se vedle názvu preromantismus užívá i označení sentimentalismus.
- **Autoři kladou důraz na cit, odmítají konvence, příkazy, řád, vracejí se k přírodě, k lidové slovesnosti, k fantazii, k dávnověku. Vzorem jim je venkovský, nezkažený člověk a prostý způsob života. Častými motivy jsou jezera, hřbitovy, noční motivy, trosky hradů, měsíční svit, symbol mnicha, poustevníka, vězně nebo poutníka.**
- Preromantický básník se stylizuje do role lidového pěvce, mluvčího národního kolektivu, do lidového pěvce či do role věštky.
- Často se objevuje světobol, vyjadřující rozervanou náladu převážně mladých lidí, omrzelých světem i životem.

Jean Jacques Rousseau [rusó]

- Samouk. Vynalezl číselný notový zápis, komponoval árie, romance, melodramy, hru se zpěvy *Vesnický věštec*, do Encyklopedie dodal příspěvky k teorii hudby.
- Slavným se stal díky kulturně kritickým pojednáním (1749–53), v nichž vyzvedl **negativní vliv vědy a umění na člověka a požadoval návrat k prostému životu svázanému s přírodou obšírněji v *Nové Heloise*.**
- Také jeho teorie výchovy je určována požadavkem přirozeného rozvíjení mladého člověka: *Emil čili o výchování*; obsahuje též vyznání k přirozenému náboženství; zformuloval tezi, že **dítě je autonomní bytost, která musí být při výchově respektována.**
- Ve své společenské teorii vycházel **z přirozené svobody a rovnosti všech lidí, kteří uzavírají společenskou smlouvu, a zakládají tak stát: *O společenské smlouvě***
- V autobiografickém díle *Vyznáních* vylíčil svou životní dráhu.
- Rousseau trvale ovlivňoval 18. a 19. st.. V Německu ovlivnil především J. G. Herdera, literární směr Sturm und Drang (Bouře a vzdor) a romantismus.

François-René Chateaubriand [šatobrijan]

- 1791 jako emigrant v Severní Americe, 1803–04 Napoleonův vyslanec a ministr, později protivník téhož a stoupenec Bourbonů.

- Představitel francouzského preromantismu, silně ovlivnil Huga; získal si vážnost novelami a romány jako *Atala* – novela o lásce dvou mladých indiánů , *René* – novela s autobiografickými prvky, vytvořil postavu rozervance – provokativní chování, hrdina má milostný poměr s vlastní sestrou –nedokáže se přizpůsobit prostředí a libuje si ve vlastním smutku , *Mučedníci* . Dále esej *Duch křesťanství, Paměti ze záhrobí*.

Gotthold Ephraim Lessing

- Syn pastora, od 1748 spisovatel z povolání, když ztroskotal jeho plán založit „národní divadlo“, přijal místo knihovníka. Literární dráhu započal poezií a úspěšnými komediemi.
- Dopisy o nejnovější literatuře se obracely proti strnulosti francouzského klasicismu.
- Napsal estetickou práci *Laokoon čili o hranicích malířství a poezie* .
- V *Hamburské dramaturgii* se obrátil proti formálním předpisům francouzského divadla.
- Dramatem *Emilia Galotti* vnesl do německé literární žánr měšťanské tragédie, *Mína z Barnhelmu* se stala vzorovou veselohrou – děj se odehrává během jedné noci v době prusko-francouzské války, líčí příběh Sasky Míny a jejího snoubence, pruského majora von Tellheima..
- V dramatické básni *Moudrý Nathan* a v pojednání *Výchova lidského rodu* se přihlásil k tolerantnímu náboženství rozumu.

Johann Wolfgang von Goethe [géte]

- příklon k iracionalismu hnutí Sturm und Drang (bouře a vzdor). Z raného období pochází lyrika, hymnické básně *Prométheus* – báseň vyjadřující myšlenky hnutí Sturm und Drang
- Mezinárodní úspěch mu přinesl sentimentální román v dopisech *Utrpení mladého Werthera* , jehož nepřímým důsledkem byla módní vlna sebevražd. Werther odchází na venkov, aby zapomněl na své starosti. Poznává dívku Lottu, zamiluje se do ní, ale ta je zasnoubena s jeho přítelem a provdá se za něj, zoufalý mladík spáchá sebevraždu.
- Koncem 1775 přijal pozvání sasko-výmarského prince Karla Augusta a přesídlil na dvůr ve Výmaru, kde začal působit jako vychovatel mladého vévody a se stal tajným legačním radou ve výmarských státních službách. Úřední, dvorské a lidské vztahy vyvolaly u Goetha potřebu sebevzdělávání. Cesta do Itálie (1786–88), spjatá se studiem antického a italského umění, byla rozhodujícím obratem ke klasice (idea humanity, úsilí o harmonii). Napsal *Torquata Tassa* a dílo Faust. Po návratu do Výmaru se vyvázal z veřejných funkcí, s výjimkou školství a kultury. Setkání se Schillerem v červenci r. 1794 bylo impulzem k přátelství a úzké spolupráci obou básníků. V té době vznikala *Viléma Meistera léta učednická*, idylický epos *Heřman a Doroška* a jako hlavní dílo pokračující práce na Faustovi (I. díl, 1808).
- Poslední vášnivé vzplanutí čtyřiasedmdesátiletého spisovatele patřilo mladičké německé šlechtičně Ulrice von Levetzow. Poslední roky života věnoval přehlédnutí a uspořádání svého díla, dopisům a deníkům.
- *Faust* – dvoudílná básnická tragédie, pracoval na ni téměř celý život, druhý díl vyšel až posmrtně. Námětem se stala pověst z 16.století. 1.díl má 25 scén a odehrává se v 16.století. Faust prostudoval všechny možné vědy, toužil však po dalším poznání, hledal smysl života. Proto se oddal magii, z černého psa, kterého si přivedl z procházky, se vyklubal Mefistofeles. Uzavřel s ním dohodu, v níž zaprodal svou duši ďáblu pod podmínkou, že mu ukáže věci, které ještě neviděl, a nalezne v nich uspokojení. Mefistofeles Fausta omladil, vodil ho po studentských pitkách, ukázal mu v kouzelném zrcadle obraz Markétky, prosté měšťanské dívky. Faust se do ní okamžitě zamiloval, a ďáblouvu pomocí získal její lásku a svedl ji. Markétčina matka

zemřela po nápoji, který ji dcera na Faustovu radu podala, bratr Valentin byl v potyčce s Faustem proboden. Faust Markétku opustil, ta v zoufalství zabila své dítě. Faust si uvědomil svou chybu a chtěl, aby Mefistofeles Markétku vysvobodil z vězení. Markétka jeho pomoc odmítla, její duše byla zachráněna. 2.díl - Faust je vystaven pokušení „velkého světa“. Nejprve jej ďábel zavádí k císařskému dvoru, kde vynálezem papírových peněz pomohl císaři z peněžní tísně, a tak získal jeho důvěru a vděčnost. Poté se spolu s Mefistofelem a umělým člověkem Homunkulem ocitl v mytické době. Prožil klasickou Valpružinu noc, s pomocí věštkyně dostal z podsvětí na svět spartskou královnu Helenu a oženil se s ní. Po smrti svého synáčka Euforiona byl přenesen, Heleniným závojem, do velehor, sestoupil do nížin a pomohl císaři porazit nepřátelské vojsko. Za odměnu dostal část mořského pobřeží. Chtěl tuto půdu zúrodnit a osídlit lidmi, kteří by zde našli nový domov. Zesláblý a slepý, ale pln dalších plánů, zemřel. Tím, že pomáhal lidem, ztratil nad ním ďábel moc a Faustova duše došla spásy.

Friedrich von Schiller [šiler]

- V tvorbě v duchu Sturm und Drang se bouřil proti jakémukoliv utlačování, zvláště proti porušování lidské svobody na knížecích dvorech
- **Loupežníci** – drama ze středověku o mstě šlechtického vůdce Karla Moora, mstícího společenské křivdy – zobrazuje však palčivé problémy německé současnosti. Hrabě má dva syny. Starší Karel studuje v Lipsku, žije nevázaným životem, včas si své chyby uvědomí a v dopisech prosí otce za odpuštění. Chce se vrátit domů, aby mohl začít nový živ po boku své nevěsty Amálie. Jeho mladší bratr Franz využije plnosti a podstrčí otci jiný dopis, podle něhož je Karel stíhán pro těžké zločiny, docílí tím Karlova vydědění a získá veškeré rodové jmění, potřebuje se zbavit i otce, a proto veřejně prohlásí otce za mrtvého a dá ho uvrhnout do vězení. Karel ze smutku a rozhořčení zakládá loupežnickou bandu a odchází do Čech. Po čase opouští bandu a nechává se chud'asem. Jeho duše dosáhne očisty.
- **Úklady a láska** – tragédie, v jejíchž hlavních hrdinech autor představuje mravně čisté typy lidí nové dějinné epochy. Jejich láska se dostává do konfliktu se sociálními rozdíly a intrikami probíhajícími na dvoře. Z politické situace se rodí velká tragédie – oba milenci umírají.
- **Don Carlos** – drama o boji nizozemského lidu proti španělské nadvládě.
- **Óda na radost** – lyrická báseň, zhudebněna I. van Beethovenem – hymna EU.